

برگزاری سیر مطالعاتی «انسان آسمان» در مؤسسه امام موسی صدر

● شرق: به مناسبت فرارسیدن عید غدیر دومین سیر مطالعاتی آثار و اندیشه امام موسی صدر در فصل تابستان و با خوانش کتاب «انسان آسمان» برگزار می‌شود. دکتر محسن اسماعیلی، عضو مجلس خبرگان، راهنمای این دوره است. در این دوره، درباره مباحث کتاب «انسان آسمان» که شامل مجموعه‌ای از سخنرانی‌ها و نوشته‌های امام موسی صدر درباره امیرالمؤمنین(ع) است، مطالعه و مباحثه می‌شود. امام موسی صدر در این مجموعه نگاهی ویژه به مسائل مختلفی مانند زندگی و شهادت امیرالمؤمنین، ویژگی‌های فردی و اخلاقی ایشان، واقعه غدیر، مفهوم ولایت و وظایف و مسئولیت‌های شیعیان دارد. هزینه شرکت در این دوره فشرده که ۲۳ مراد تشکیل می‌شود، ۴۰هزار تومان است و دانش‌آموختگان در پایان این دوره گواهی تکمیل دوره دریافت خواهند کرد. جلسات دوره در محل مؤسسه امام موسی صدر، واقع در تهران، میدان هفت تیر، بالاتر از مسجد الجواد، کوچه شهید عبدالکریم شریعتی، پلاک ۱۰ واحد ۲ تشکیل می‌شود. ثبت‌نام به‌صورت اینترنتی و از طریق book.imamsadr.ir امکان‌پذیر است.

ادامه از صفحه اول

ذکر این فهرست که نگارنده ناگزیر به اشاره به آنها نبوده است و از پرداختن به همه آنها احتراز کرده، بدین سبب است که یادآوری کند «اندیشه اصلاحات» و «گفتمان اصلاح‌طلبی» به همه اجزا و عناصر اجتماع ایران و به‌ویژه نظام حقوقی کشور تأثیر بلندمدت گذاشته و با عدم توفیق «جریان سیاسی و سیاستمداران اصلاح‌طلب» نیز این درهم‌تندگی از تاروپود جامعه ایرانی قابل جداسازی نیست. اینکه ما امروز می‌توانیم رئیس‌جمهور، رئیس مجلس، رئیس قوه قضائیه و عالی‌ترین مقامات کشور را با نقد صریح به چالش کشیده و مطالبه‌گرانه از آنها بخواهیم پاسخگو باشند، نتیجه گفتمان اصلاح‌طلبی است، گرچه عملکرد «سیاستمداران اصلاح‌طلب و جریان‌های سیاسی اصلاح‌طلبی» از همان آغاز تا به امروز محل بحث و نقد بوده و هست و موارد ناکامی سیاستمداران در نیل به اهداف وعده داده‌شده کم‌شمار نبوده‌اند. اینجانب بر این باور است که به فرض حذف کامل همه سیاستمداران، احزاب و جریان‌ات اصلاح‌طلب و خائنه‌نشین‌شدن آنها نیز چیزی از ارزش خدمات «گفتمان اصلاح‌طلبی» به جامعه ایرانی و به‌ویژه ساختار نظام حقوقی کشور کاسته نخواهد شد.

تحریم ظرفیف و مسیری که باید مسدود شود

۲. ترامپ همواره معتقد نبوده دموکرات‌ها می‌کوشند از راه‌های گوناگون دولت او را سرنگون کنند و هر اقدامی را به‌منظور ناکام‌گذاشتن سیاست‌های داخلی و بین‌المللی در دستور کار قرار داده‌اند. ایجاد فشار از طریق کمیته تحقیق درباره احتمال دخالت روسیه در انتخابات آمریکا، طرح استیضاح ترامپ، فشارهای حقوق بشری در برابر طرح‌های ضد مهاجرتی و امور دیگر از دید ترامپ توطئه‌ای طراحی‌شده توسط ترامپ تلقی می‌شود. با توجه به دو مقدمه بالا باید گفت ترامپ چنان‌که بارها در سخنرانی‌های خود گفته، معتقد است حضورنیافتن ایران پای میز مذاکره، ناشی از دخالت تیم سیاست خارجی دموکرات‌ها با رهبری جان کerry در این زمینه است. ترامپ به‌صورت علنی ادعا می‌کند رفتار ایرانی‌ها نتیجه توصیه‌ها و دستورات کerry است. او در یکی از مصاحبه‌های خود گفت: «کerry با ایران صحبت می‌کند و کرده است. او ملاقات‌ها و تماس‌های تلفنی زیادی داشته و به آنها می‌گوید که چه کار کنند». این برداشت ترامپ از رفتار ایرانی‌ها باعث شد همواره به‌دنبال قطع ارتباط ادعایی خود برآید که استناد به قانون لوکان و متمم‌کردن جان کerry به نقض این قانون و درخواست پیگیری قضائی یکی از این اقدامات بود و تحریم دکتر محمدجواد ظریف در واقع آخرین حربه ترامپ برای قطع این ارتباط است، چراکه ترامپ معتقد است ارتباط نزدیک کerry و ظریف شاهراه ارتباطی دموکرات‌ها و مسئولان ارشد جمهوری اسلامی است، به‌همین‌دلیل این تحریم فرصتی دوگانه ایجاد می‌کند: یک: با وضع تحریم بر شخص دکتر ظریف، هرگونه ارتباط با او کاملاً غیرقانونی و ردگیری مخفیانه ارتباط‌ها با دکتر ظریف کاملاً قانونی قلمداد می‌شود که دست دولت ترامپ برای ایجاد سدی در ارتباط کerry و ظریف را باز می‌گذارد.دو: دولت ایالات متحده اگر بتواند با استفاده از این تحریم، همکاری کشورهای متحد و اعمال فشار بر کشورهای دیگر، در انجام وظایف وزیر امور خارجه ایران اختلال ایجاد کند، می‌تواند امیدوار باشد دولت ایران مجبور به برکناری ظریف شود و این پایان مسیر تأثیرگذاری دموکرات‌ها بر مسئولان ایرانی خواهد بود.تیین بالا علاوه بر روش‌سازی چرایی وضع این تحریم به‌وضوح نشان می‌دهد کسانی که معتقدند ترامپ با این تحریم قصد دارد در جهت قهرمان‌سازی ازظریف گام بردارد تا چه میزان از واقعیت‌های موجود در ایالات متحده و جهان دور هستند و صرفاً براساس منافع سیاسی و جناحی دست به قلم می‌شوند.

شرق: عباس امیری‌فر، از نزدیکان سابق و از برانت‌جویان اخیر محمود احمدی‌نژاد، در حالی مدعی شده که رئیس سابق دولت دو سال است که به دنبال گرفتن وقت ملاقات از مقام معظم رهبری است، اما به او وقت داده نشده که اسدالله عباسی، وزیر کار، تعاون و رفاه اجتماعی دولت دوم احمدی‌نژاد و سخنگوی فعلی هیئت‌رئسه مجلس، هم اخیراً گفته بود که هیچ صحبتی بین اصولگرایان مبنی بر جذب احمدی‌نژاد وجود ندارد.

اصولگرایان و رسانه‌هایشان مدت‌هاست سیاست کلی بایکوت و سکوت خبری را در مورد احمدی‌نژاد در پیش گرفته‌اند. به‌جز مصاحبه اخیر فارس با او که صرفاً روایت خبرنگارش از آن دیدار منتشر شد و احمدی‌نژاد فایل مصاحبه را به آنها نداد، تقریباً هیچ ردی از رئیس سابق دولت که از قضا این روزها زیاد هم سفر می‌کند، در رسانه‌های اصولگرایان دیده نمی‌شود؛ به‌جز دو مورد اخیر. تا اینجا کار می‌دانیم که یک‌بار قالیاب فروردین‌ماه به دیدن احمدی‌نژاد رفته و ماه رمضان هم جامعه اسلامی مهندسین به کارگردانی باهنر و خواهرزاده‌اش هاشمی‌ثمره او را برای افطاری دعوت کردند؛ همان افطاری‌ای که ورود احمدی‌نژاد منجر به خروج ناطق‌نوری از مراسم شد. باهنر درباره آن دعوت گفته بود: «این دعوت واقعا یک دعوت عام بود و ایشان در همان قالب به مراسم تشریف آوردند، اما در جریان اصولگرایی و حتی نواصولگرایی تاکنون هیچ بحثی برای انتلاف با آقای احمدی‌نژاد انجام نشده و بعید می‌دانم که صحبتی هم پیش آید. از طرفی پیش‌تر فعالیت‌ها و حضور آقای احمدی‌نژاد هم برای ریاست‌جمهوری انجام شده بود که منتفی شد، اما اینکه ایشان برای انتخابات مجلس بخواهد با حزبی به میدان بیاید یا نه را باید صبر کنیم و ببینیم. مسئله خیلی کوچکی در نظر اجتماعی بود. شش‌هوش مشیره بنده که پدر آقای ثمره‌هاشمی می‌شود، حدود ۲۵ روز قبل فوت کرده بود و آقای احمدی‌نژاد هم از آنجا که با آقای ثمره‌هاشمی برووبیایی دارند و ارتباطشان خوب است، از تهران برای مراسم ختم به کرمان آمدند. همچنین

شرق: وزیر کشور بن دارد برای بالابردن کیفیت انتخابات آتی با اکثر فعالان

سیاسی از طیف‌های مختلف دیدار داشته باشد تا دغدغه‌های ایشان را بشنود. هرچند بخشی از دغدغه اصلاح‌طلبان نه به وزارت کشور که به شورای نگهبان مربوط می‌شود. در نشست اخیر اصلاح‌طلبان با رحمانی‌فضلی شخصیت‌هایی مانند بهزاد نبوی، محسن هاشمی، حسین مرعشی، علی شکوری،رحمت‌الاسلام مجید انصاری، الیاس حضرتی، احمد حکیمی‌پور، الهه کولایی، علی‌محمد حاضری، محمدعلی وکیلی، حسین کمالی، پروانه مافی، اشرف پروجردی و فاطمه راکهی حضور داشتند که تعدادی از آنها به ابراز عقیده پرداختند. اصلاح‌طلبان در چند وقت اخیر بحث‌های متفاوتی درباره چگونگی حضورشان در انتخابات مطرح کرده‌اند، برخی از آنها باور دارند که باید شرایطی مهیا شود تا حضورشان در انتخابات مؤثر باشد و برخی دیگر بنای بر مصلحت ملی، شرکت در انتخابات را ولو آنکه تمام شرایط مهیا نباشد، لازم می‌دانند. شاید یکی از مهم‌ترین چهره‌های جناح اصلاحات که در جلسه اخیر هم حاضر بود؛ بهزاد نبوی باشد که دارای اندیشه اخیر است. او چند وقت اخیر همواره بر این موضوع تأکید کرده است که برای جلوگیری از نیروهای تندرو و جلوگیری از سوءاستفاده‌های بین‌المللی ضرورت دارد که در انتخابات شرکت کرد. به هر روی اصلاح‌طلبان برای دستیابی به بهترین شیوه در جلسه دیدار با وزیر کشور شرکت کردند تا دست‌کم بخشی از مطالباتشان پیگیری شود.

اشکالات موجود در قانون انتخابات

الیاس حضرتی، قائم‌مقام حزب اعتماد ملی، درباره آنچه در این جلسه گذشت، اظهار کرد: «یکی از بحث‌هایی که در این جلسه مطرح شد، درباره الکترونیکی‌شدن انتخابات پیش‌رو بود که وزیر کشور اعلام کرد در حال فراهم‌کردن زیرساخت‌ها هستیم». حضرتی با تأکید بر اینکه دبیران کل احزاب اصلاح‌طلب درباره اشکالات موجود در قانون فعلی انتخابات موضوعاتی را مطرح کردند، گفت: «وزیر کشور نیز توضیحاتی درباره نحوه برگزاری انتخابات پیش‌رو و ابهاماتی که دبیران کل اصلاح‌طلب مطرح کردند، ارائه کرد». وی با اعلام اینکه قرار بر این شد جلسات دیگری نیز در این راستا برگزار شود، افزود: «احتمالا در روزهای آینده احزاب اصولگرا و اصلاح‌طلب نشست مشترکی با محوریت انتخابات با وزیر کشور داشته باشند».

رابطه اصولگرایان و احمدی نژاد ترمیم می‌شود؟

احتمال، صفر

در مراسم ختمی که در مسجد نور تهران برگزار شد حاضر شدن و همان‌جا از من پرسیدند دعوت‌تان برای افطاری جامعه اسلامی مهندسین جدی است یا نه؟ من هم گفتم بله؛ ما دعوت کرده‌ایم و هرکس بیاید خوب است که ایشان هم بر همین اساس تشریف آوردند. بنابراین فکر نمی‌کنم علتی جز برای همان رفت‌وآمدهای مرسوم‌ی که گفتم، وجود داشته باشد. ضمن اینکه فکر نمی‌کنم خود احمدی‌نژاد هم میلی برای رفت‌وآمد با اصولگرایان داشته باشد».عباسی هم به خبرنگارلاین گفته که در جلسات متعددی که بین اصولگرایان تشکیل شده است، تاکنون بحثی از جذب احمدی‌نژاد در میان نبوده و حتی تاکنون هیچ برآوردی از اینکه حضور احمدی‌نژاد تهدید خواهد بود یا فرصت نداشته‌ایم، ازاین‌رو نشانه‌هایی دیده نمی‌شود که از عزم احمدی‌نژاد برای صف‌آرایی انتخاباتی با جریان‌سازی خبر بدهد. امیری‌فر هم درباره احمدی‌نژاد گفته که برخلاف نظر رهبری که مذاکره با ترامپ را جایز نمی‌داند و او را آدم بسیار

صف‌آرایی اصولگرایان و اصلاح‌طلبان در وزارت کشور

تحقق مردم‌سالاری دینی

محسن هاشمی نیز در آن جلسه اظهار کرد: «ما می‌توانیم مردم‌سالاری دینی و حضور مردم در فرایند حکومت را از دو طریق تأمین کنیم یا فضای سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه را به اندازهای با نشاط و مثبت کنیم که مشارکت بالایی در انتخابات رقم بخورد؛ مشابه شرایطی که در انتخابات مجلس پنجم داشتم و بیش‌ترین انتخابات مجلس در تاریخ انقلاب و همچنین متکثرترین مجلس را شاهد بودیم یا آنکه با حذف حداقلی، ناراضیان و معترضان نسبت به برگزاری انتخابات را کاهش دهیم مانند انتخابات شورای دوم که انتخاباتی با تأیید حداکثری و مشارکت حداقلی بود و با وجود شرکت همه احزاب و گروه‌های سیاسی حتی ملی-مذهبی‌ها، مشارکت پایینی در حد همین انتخابات شورایی اخیر را در تهران شاهد بودیم اما کسی هم معترض و مدعی عدم سلامت و مشروعیت انتخابات نشد».

او ادامه داد: «در شرایط فعلی که ما امکان ایجاد جهش در وضعیت اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی کشور را در فرصت کوتاه شش‌ماهه تا انتخابات نداریم، به نظر می‌رسد راه دوم، یعنی تأیید حداکثری کاندیدها می‌تواند تا حدی موجب نشاط انتخابات و مشروعیت آن از نظر افکار عمومی شود و این موضوع در حوزه سیاست خارجی و تهدیدات بین‌المللی نظام هم می‌تواند مفید واقع شود».

هاشمی در ادامه با اشاره به آیت‌الله هاشمی‌فسنجانی اظهار کرد:

«در اینجا بی‌مناسبت نیست که یادی کنیم از آیت‌الله هاشمی‌فسنجانی که مرد انتخابات بود و بیشترین کسی بود که در جمهوری اسلامی با ۱۳ بار کاندیداتوری خود را در معرض رأی مردم قرار داد. ایشان در انتخابات مجلس چهارم که دولت سازندگی مسئول برگزاری آن بود، با چالش رد صلاحیت‌ها مواجه شدند، جناح چپ وقت که اکثریت مجلس سوم را در اختیار داشت، نسبت به رد صلاحیت شورای نگهبان اعتراض شدیدی داشت و به آیت‌الله هاشمی‌فسنجانی برای رأی‌زنی با شورای نگهبان و رهبر معظم انقلاب مراجعه کرد که بر اساس جزئیاتی که در خاطرات سال ۱۳۷۰ و ۱۳۷۱ ایشان ثبت است، با وجود مخالفت‌های تندی که اکثریت چپ مجلس سوم با سیاست‌های دولت سازندگی داشت، ایشان بیشترین تلاش را برای حل مشکل تأیید صلاحیت این چهره‌ها داشتند و معتقد بودند باید تصمیم‌گیری

مدت‌هاست شعار اصلاح‌طلب اصولگرا دیکه تمام ماجرا سر داده، تنها جریان‌ی در داخل که معتقد است اصولگرایان و اصلاح‌طلبان هر دو یک جریان هستند و خود را منادی یک جریان متفاوت با سوم بر مبنای عدالت‌محوری می‌داند، جریان احمدی‌نژاد است.

ناصر ایمانی، تحلیلگر سیاسی اصولگرا، هم معتقد است که اتفاقی میان احمدی‌نژاد و اصولگرایان حتی قالیلیاف قرار نیست رخ دهد. او به انتخاب گفته که «اخبار منتشرشده پیرامون دیدار قالیلیاف و احمدی‌نژاد اساساً اهمیت ویژه‌ای ندارد. از این دیدار‌ها نباید خبر ساخت یا خبر تحلیل کرد. واقعیت این است که اگر این دیدار در ماه جاری یا در ماه‌های گذشته اتفاق افتاده باشد، به صورت یک نشست جدی و به منظور رایزنی و تحلیل وضعیت سیاسی نبوده و پرداختن تحلیلی به این موضوع تا حدود زیادی نادرست به نظر می‌رسد. امکان توافق و ائتلاف میان این دو شخصیت سیاسی اصولگرا در وضعیت کنونی محال به نظر می‌رسد. در وضعیت کنونی قالیلیاف در مسیر تشکل و ائتلاف با جریان‌های اصولگرا قرار دارد و بعید به نظر می‌رسد به سمت محمود احمدی‌نژاد گرایش پیدا کند؛ احمدی‌نژاد با هیچ شخصی نه ائتلاف کرده و نه خواهد کرد. او موضع و جایگاه خود را بسیار متفاوت از آن می‌بیند که با شخص یا جریان‌ی خاص توافق کند». محسن پیرپه‌ادی، از نزدیکان قالیلیاف، هم با اشاره به دیدار اخیر قالیلیاف و احمدی‌نژاد گفته افرادی که درباره این دیدار صحبت و اطلاع‌رسانی کردند، افراد غیرمسئول و از نزدیکان آقای قالیلیاف هستند. او گفته که من خودم حضور نداشته‌ام و تا جایی که می‌دانم، جمعی از مدیران بوده‌اند، اما گویا سایر عبادت‌کنندگان همراهشان هم از اعضای مجمع نبوده‌اند.

را برعهده مردم گذاشت و در عمل هم رئیس مجلس سوم و تعدادی از چهره‌های مشهور این مجلس و جناح چپ با وجود تأیید صلاحیت، موفق به کسب نصاب رأی برای ورود به مجلس نشدند. در انتخابات مجلس پنجم نیز مشابه همین اتفاق رخ داد و علاا چهره‌های شاخص جناح چپ که کاندیدا شده بودند، نتوانستند رأی مردم را کسب کنند».

ضرورت رسیدگی به تخلفات انتخاباتی

اصولگرایان نیز چندی پیش جلسه‌ای مشابه با رحمانی‌فضلی داشتند. احمد توکلی در پاسخ به این پرسش‌ش که در جلسه اصولگرایان با وزیر کشور چه گذشت، به «شرق» گفت: «وزیر کشور تصمیم گرفته است با گروه‌های مختلف جلسات هم‌اندیشی درباره انتخابات آتی داشته باشد و سخنان فعالان سیاسی از هر طیف را از زبان خودشان بشنود تا انتخابات پیش‌رو با مشارکت حداکثری برگزار شود. تعدادی از چهره‌های اصولگرا در جلسه با آقای رحمانی‌فضلی نظرات خود را بیان کردند، از فعالیت‌های انتخاباتی‌شان حرف زدند و آنچه در مقطع کنونی برایشان مهم است را در میان گذاشتند. موضوع مهم آن جلسه درخواست برای رسیدگی واقعی به شکایت‌های انتخاباتی بود به‌نحوی که اگر تخلفی صورت گرفت، نیروهای سیاسی این اطمینان را داشته باشند که به تخلفات رسیدگی می‌شود. وزیر کشور هم اطمینان داد قوه قضائیه به همه شکایت‌ها رسیدگی کند و گفت در چند مورد با تعدادی از مسئولان انتخابات برخورد‌های متناسب انجام شده است و ما هم فکتمیم اگر به شکایت‌هایی که از تخلفات می‌شود رسیدگی نشود، انتخابات از اثر می‌افتد. نکته دیگری که آقای رحمانی‌فضلی بر آن تأکید داشت، این بود که منابع مالی نامزد‌ها باید روشن باشد و مردم به خاطر پول نامزد‌ها رأی ندهند، بلکه شایستگی‌ها معیار باشد. به طور کلی، جلسه خوبی بود و وزیر کشور با حضور همه صحبت‌ها را شنید». توکلی درباره خواسته شخص خود اظهار کرد: «من نیز در آن جلسه فکتم دولت باید فعالیت بیشتری داشته باشد تا وضعیت از آنچه اکنون می‌بینیم، امانت‌سب‌تر نشود. مردم اکنون درگیر مشکلات عدیده معیشتی هستند و تعداد بسیاری از جوانان که تا چندی پیش شاغل بوده‌اند، بی‌کار شده‌اند. خواسته من این بود که اگر بناس‌ت انتخابات پرشور برگزار شود و مردم اعتمادشان را از دست ندهند، باید به وضع معاش آنها رسیدگی شود».

رهبری در امور بسیار مهم با فوریت بسیار و اضطراری امری منطقی، راهگشا و مناسب است. البته نباید نهاد اصلی امر اولیه ناییده انگاشته شود و نهاد قانون‌گذاری تضعیف شود. می‌شد با ماده‌واحد و فشار بر مجلس قانون‌گذاری با سرعت این اصلاح انجام شود. اعتقاد دارم می‌توانستیم از این مسیر به عنوان امر ثانویه اضطراری با قید فوریت استفاده کنیم. وقتی از مرحله قانون‌گذاری عبور می‌کنیم و تا تعجیل می‌خواهیم مشکلات را رفع کنیم ممکن است در درازمدت با مشکلات جدید مواجه شویم از این‌رو در حقوق توجه به طی مراحل اهمیت دارد.اواخر اردیبهشت ماه بود که رئیس دستگاه قضا با تأکید بر ضرورت جلوگیری از معوقه‌شدن پرونده‌های قضائی، اطاله دادرسی و مراجعات مکرر و بی‌اثر مردم به دستگاه‌ها را از مهم‌ترین عوامل ناراضیانی دانست و بر لزوم جلوگیری از آن تأکید کرد.بنابراین، با توجه به اهمیت کاهش اطاله دادرسی راهکار فغلی دستگاه قضا حذف تشریفات در دادگاه‌تجدید نظر است که از دید حقوق‌دانان مطلوب ارزیابی شده است شاید در نگاه اول دیگر نیازی به اصلاح ماده ۴۵۰ نباشد اما با طی روند قانونی این تغییر در درامت قانون‌نامناسب اصلاح خواهد شد که امری مطلوب است.

مشروطه در نگاه صادق زیباکلام و هرمیداس باوند

● مشروطه هنوز هم در بازخوانی‌های تاریخی مهم‌ترین تحول تاریخی ایران شمرده می‌شود، در ادامه دیدگاه دو استاد دانشگاه و فعال سیاسی یعنی صادق زیباکلام و هرمیداس باوند را دراین‌باره می‌خوانید.

صادق زیباکلام:

معتقدم مشروطه اصل و بن‌مایه فلسفه سیاسی و باورهای سیاسی ایران امروز و نظام جمهوری اسلامی را تشکیل می‌دهد. این فکر که

حکومت باید بر اساس وجود قانون اساسی باشد، با مشروطه آمد. مشروطه بود که اختیارات حکومت را محدود کرد و از پاسخ‌گویی در برابر مردم سخن گفت. آزادی بیان، آزادی قلم و آزادی مطبوعات و برابری همه مقابل قانون از مهم‌ترین اصولی بود که همگی از مشروطه بیرون آمد. البته مشروطه نتوانست ایده اصلی خود را که حاکمیت قانون و انتخابات آزاد بود محقق کند اما تمام آنچه از اندیشه سیاسی امروز وجود دارد، از مشروطه برآمده است. بنابراین از این باب مشروطه مهم‌ترین تحول تاریخی ایران است. هرچند همان‌طور که گفته شد مشروطه نتوانست ایده‌ها و اصول خود را محقق کند، درباره این ناکامی دو روایت اصلی وجود دارد. بعد از پیروزی انقلاب گفته شد که سکولارها و غیرمذهبی‌ها مشروطه را به انحراف کشیدند. علت دیگری که مطرح می‌شود دودهنشکند مشروطه برای ایران بود. در این روایت گفته می‌شود که مقدمات تاریخی مشروطه برخلاف اروپا در ایران اتفاق نیفتاده بود. اما من معتقدم مشروطه به انحراف کشیده نشد چراکه اصل آن بر پایه حاکمیت قانون بود. از سوی دیگر تفکر تغییر و تحول و اصلاحات در ایران صد سال قبل از مشروطه آغاز شده بود. یعنی از نیمه اول قرن نوزدهم فکر تحول‌خواهی در ایران به وجود آمده بود. بنابراین ایرانی‌ها کاملاً به آنچه در مشروطه می‌گفتند آگاه بودند. برای بررسی این موضوع ملاک ما متمم قانون اساسی است. همه ایده‌ها و آرمان‌های مشروطه در متمم قانون اساسی متبلور است. در این متمم تمام اختیارات از شاه گرفته و به مجلس و دولت داده می‌شود. اصل تفکیک قوا را به وجود می‌آورد. ایرانی‌ها این مفاهیم را فهمیده بودند و بیش از یک قرن برای اصلاحات تلاش کرده بودند. اما برای پاسخ به این سؤال که چرا حاکمیت قانون تحقق پیدا نکرد و ایران دچار دیکتاتوری رضاشاهی شد، باید به اقتضائات زمانی و مؤلفه‌های خارجی مثل ظهور آلمان در اروپا و جنگ جهانی، پشت‌کردن انگلیسی‌ها به مشروطه به واسطه تغییر و تحولات در اروپا و دیگر مؤلفه‌ها توجه کرد.

هرمیداس باوند:

وقتی مشروطه اتفاق افتاد، در آسیا چهار کشور مستقل وجود داشت. چین، ژاپن، عثمانی و ایران. البته ایران نیز تحت تأثیر قدرت‌های خارجی از جمله روسیه و انگلیس بود. با این همه ایران در آن مقطع در رژیم مشروطیت پیشگام بود. خواست رهبران مشروطه حاکمیت قانون، آزادی و مشارکت مردم بود و در آن مقطع بود که موضوع پاسخ‌گویی مسئولان در برابر مردم مطرح شد. اما آنچه باعث شد مشروطه به نیل به اهداف خود ناکام بماند، عوامل خارجی بود. انگلیسی‌ها می‌دانستند اگر مشروطیت بارور شود، به منزله اشتعال جنبش قانون‌خواهی و آزادی‌خواهی در شبه‌قاره هند خواهد بود. بنابراین روسیه و انگلیس هر دو سعی کردند در چارچوب مشروطیت را حفظ کنند اما در عین حال از بارورشدن آن نیز جلوگیری کنند. از مهم‌ترین اقدامات آنها نیز می‌توان به عهدنامه ۱۹۰۷ اشاره کرد که حکومت مرکزی را به طور کلی از بین برد. در واقع انگلیسی‌ها از مشروطه استفاده ابزاری و پیشهاد تقسیم ایران به مناطق تحت نفوذ را مطرح کردند.

این وضعیت سبب شد که اصول مندرج در مشروطیت تحقق خارجی پیدا نکنند و مردم با اصول آن آشنایی لازم را پیدا نکنند. بعد از این در دوره پهلوی نیز رضاشاه مشروطیت استبدادی برقرار کرد. مجلس شکل ظاهری داشت و انتخابات آزاد وجود نداشت. رویدادهای دیگری نیز در این بین از جمله اشغال ایران به دست متفقین اتفاق افتاد که اجازه نداد اصول متمم قانون اساسی به مرحله اجرا درآید. بار دیگر در ملی‌کردن صنعت نفت یکی از اهداف کوتاه‌کردن دست خارجی‌ها به ویژه انگلیس و احیای اصول مشروطه برشمرده شده بود. این اصول یعنی بازگشت به آزادی و حاکمیت قانون در انقلاب اسلامی نیز مطرح بود. به همین دلایل است که در یک قرن گذشته خواست مردم ایران برای نیل به آزادی و مردم‌سالاری و حکومت قانون با مقتضیات روز جامعه بوده است.